Domorodec

Glasnik DSZSD

letnik 4 | V sredo 7. vinotoka 2026, Maribor | številka 10

Uvodnik

Oj mile sestre in dragi bratje!

Osti jarej svobodni, neodvisni, samostojni, svojepravdni, ozaveščeni ljudje, in člani ter članice Domorodne Skupnosti Zedinjenih Slovenskih Dežel – DSZSD!

Deseta številka četrtega letnika *Domorodca* nadaljuje razmišljanje o domorodstvu, zgodovinskem spominu, jeziku, pravdi in odgovornosti do skupnosti. Tretji del razprave o tem, kaj pomeni biti domoroden Slovenec, poudarja, da domorodstvo ni izključevanje drugih, temveč zavesten odnos do lastnega jezika, dežele, omike in zgodovinske dediščine, ki ob pravicah prinaša tudi dolžnosti do prihodnjih rodov.

V trinajstem delu spisa *Veneti, Venedi, Vindi, Sclaveni, Sclavi, Suevi, Sloveni, Slovenci* nadaljujemo pregled tujih in domačih raziskovalcev. Tokrat sta v ospredju Francis Conte in Rado Ludovik Lenček, njuna pričevanja o Venedih, Slovenih ter zgodovinski rabi imen *Wende, Winde, Wendisch* in *Windisch* pa znova odpirajo vprašanje, kako so se skozi stoletja spreminjala poimenovanja Slovenov in Slovencev ter kako pomembno je razlikovati med imenom v viru in poznejšo razlago raziskovalca.

Četrti del razprave o posledicah napačnih trditev o koncu gorotanske državnosti se posveča vplivu zgodovinopisnih razlag na narodno samopodobo. Branko Juriš v tretjem delu spisa o obrambi obravnava pomen obrambne pripravljenosti, splošne ljudske odpornosti in odgovornosti za varnost skupnosti.

Sledi zgodovinskega spomina

Osrednja zgodovinska razprava te številke je posvečena kosezom – skrivnostnim svobodnjakom starega Gorotana. Od zgodnjega zapisa Kasiz in nemških Edlingerjev do slovenskega imena kosez raziskujemo njihovo ime, pravni položaj, svobodo, javne naloge, posebno sodstvo, orožno vlogo ter povezavo z Ustoličevanjem. Vprašanje kosezov tako odpira širši pogled na to, koliko starejših domačih ustanov je lahko preživelo velike politične in družbene spremembe srednjega veka.

Številko sklene še pogled v leto 1848: zapis J. Kobeta iz Kmetijskih in rokodelskih novic o domorodcih, slovenskem jeziku, šolstvu in narodni zavesti.

Rdeča nit te številke je zato vprašanje, kako se zgodovinski spomin ohranja v imenih, pravicah, jeziku in odgovornosti skupnosti – ter kako ga preverjeno in premišljeno predajati naprej.

Osti jarej in pravda z vami!
Glasnik Domorodec
Uredništvo

KAZALO

Uvodnik 1

Kaj pomeni biti domoroden Slovenec? – 3. del
Andrej Šiško, *se nadaljuje* 2

Veneti, Venedi, Vindi, Sclaveni, Sclavi, Suevi, Sloveni, Slovenci – 13. del
Francis Conte (1989) 5
Rado Ludovik Lenček 2
Andrej Šiško, *se nadaljuje*

Posledice napačnih trditev o koncu gorotanske državnosti za Slovence – 4. del
Herman Bezjak, ... 12

Močna obramba kot pogoj za mir, svobodo in obstoj naroda – 3. del
Branko Jurič, ... 12

Kosezi – skrivnostni svobodnjaki starega Gorotana
Samo Korošec, ... 16

Slovenski pregovori

Predstavljamo vam slovenske pregovore in reke (izreke), imenovane tudi rekla. V njih so v kratki in jedrnati obliki povzete življenjske izkušnje in modrosti slovenskih rodov skozi čas.

Pregovori o domu in domovini:

Ljubo doma, kdor ga ima;
kdor ga nima, pa za njim kima.

Boljša domača gruda,
kot na tujem zlata ruda.

Pregovori o obljubi in besedi:

Kdor preveč obljublja, zaupanje izgublja.

Obljuba dela dolg.

Novice doma

Kaj pomeni biti domoroden Slovenec? - 3. del

Domorodstvo ne pomeni sovraštva do drugih

Eden najpogostejših ugovorov proti govoru o domorodstvu je strah, da bo tak govor vodil v izključevanje, sovraštvo ali občutek večvrednosti. Ta nevarnost obstaja pri vsakem kolektivnem pojmu, če se ga zlorabi. Toda iz tega ne sledi, da je treba pojem domorodnega naroda opustiti.

Ljubezen do lastnega jezika ne zahteva sovraštva do tujega jezika. Skrb za lastno deželo ne zahteva prezira do drugih dežel. Spoštovanje svojih prednikov ne pomeni, da so bili predniki drugih ljudi manj vredni.

Zrela domorodna zavest razlikuje med ljubeznijo in sovraštvom. Človek lahko varuje svoj dom, ne da bi sovražil soseda. Pravzaprav je človek, ki ve, kdo je, pogosto sposoben drugega sprejeti bolj mirno kakor človek, ki svojo negotovost skriva za nenehnim dokazovanjem večvrednosti.

Domorodstvo pa tudi ne zahteva, da bi se zgodovinski spori zamolčali. Narod ima pravico govoriti o raznarodovanju, prepovedih jezika, nasilju, izgonih in drugih krivicah. Toda cilj spomina ne sme biti dedno sovraštvo do današnjih ljudi.

Odgovornost je osebna in zgodovinska. Današnji človek ni kriv za dejanje svojega prednika samo zato, ker pripada istemu narodu. Lahko pa je odgovoren za to, kako se do pretekle krivice opredeli: ali jo zanika, opravičuje, ponavlja ali pa jo prizna in pomaga preprečiti njeno ponovitev.

Slovensko domorodstvo mora biti dovolj močno, da zna braniti svoje pravice brez razčlovečenja drugih.

Pekarna PEČJAK

Pravice domorodnega naroda

Če so Slovenci domorodni narod slovenskega prostora, se postavlja vprašanje, ali iz tega izhajajo posebne pravice.

Najprej je treba razlikovati med človekovimi pravicami, državljanskimi pravicami in kolektivnimi pravicami zgodovinske skupnosti. Človekove pravice pripadajo vsakemu človeku. Državljanske pravice pripadajo državljanom v skladu z ustavo in zakoni. Kolektivne pravice pa varujejo možnost, da določena skupnost ohrani svoj jezik, kulturo, ustanove in življenjski prostor.

Priznanje Slovencev kot domorodnega naroda ne sme zmanjševati osebnih pravic drugih prebivalcev. Pomeni pa, da država ne sme biti brezbrižna do nadaljnjega obstoja slovenskega naroda.

Slovenski jezik ne more biti obravnavan samo kot ena izmed poljubnih možnosti sporazumevanja na ozemlju Slovenije. Je zgodovinski jezik dežele in temelj državnosti. Njegova javna vloga mora biti dejansko varovana.

Prav tako mora država skrbeti za slovensko omično dediščino, poseljenost obmejnih območij, dostop domačega prebivalstva do stanovanj in zemlje, obstoj slovenskih skupnosti zunaj državnih meja ter prenos zgodovinskega spomina.

Domorodna pravica ni pravica do nespremenljivosti. Nobena skupnost ne more zahtevati, da se svet ustavi. Je pa pravica do tega, da spremembe ne pomenijo prisilnega izginotja jezika, omike ali možnosti svobodnega življenja v lastni deželi.

Med najpomembnejše domorodne pravice sodijo:

1.pravica do lastnega jezika v javnem življenju;
2.pravica do zgodovinskega spomina in poštenega poučevanja zgodovine;
3. pravica do ohranjanja kulturne krajine, krajevnih vnih imen in izročila;
4.pravica do političnega sodelovanja pri odločitvah, ki spreminjajo življenjski prostor skupnosti;
5.pravica do medrodovnega prenosa omike;
6.pravica do gospodarskih in stanovanjskih pogojev, ki omogočajo obstoj skupnosti;
7.pravica do povezanosti z rojaki zunaj državnih meja.

Te pravice niso privilegij v smislu nadvlade nad drugimi. So varovalo pred tem, da bi zgodovinska skupnost zaradi številčne, politične ali gospodarske šibkosti izgubila možnost nadaljnjega obstoja.

Dolžnosti domorodnega človeka

Govor o pravicah brez dolžnosti hitro postane prazen. Če se nekdo sklicuje na domorodstvo, vendar ni pripravljen storiti ničesar za jezik, skupnost ali deželo, je njegova pripadnost omejena na oznako.

Domorodni Slovenec ima predvsem dolžnost, da slovenstvo ne postane samo predmet pritoževanja. Ohranjanje naroda se začne v vsakdanjem življenju.

To pomeni govoriti slovensko z otroki, brati slovenske knjige, uporabljati domača poimenovanja, poznati zgodovino kraja, sodelovati v skupnosti, skrbeti za prostor, podpirati domače ustvarjalce, kmete in obrtnike ter odgovorno ravnati z naravnimi dobrinami.

Pomeni tudi sprejeti, da pripadnost ni samo prejemanje dediščine, temveč njeno predajanje.

Vsak rod prejme slovenščino, deželo in kulturni spomin v začasno varstvo. Ne moremo jih imeti za svojo zasebno lastnino. Prejeli smo jih od prejšnjih rodov in jih bomo v določeni obliki izročili naslednjim.

Če jim izročimo osiromašen jezik, razprodano zemljo, nepoznavanje zgodovine in omiko brez samozavesti, ne moremo za to kriviti samo države, šolstva

ali medijev. Del odgovornosti nosi vsakdo.

Domorodstvo zato ni samo častni naziv. Je obveznost.

Država Slovencev in država vseh državljanov

Včasih se trditvi, da je Slovenija država slovenskega naroda in da je država vseh svojih državljanov, predstavljata kot nasprotni. V resjedi lahko obstajata hkrati.

Republika Slovenija je nastala kot udejanjenje pravice slovenskega naroda do lastne državnosti. Njena zgodovinska in jezikovna podlaga je slovenska. Hkrati je kot sodobna pravna država dolžna zagotavljati enakost in dostojanstvo vsem državljanom ne glede na njihovo narodnost, poreklo, vero ali druge osebne okoliščine.

Država je lahko slovenska po svojem zgodovinskem izvoru, jeziku in kulturnem temelju, ne da bi bili neslovenski državljani drugorazredni.

Primer lahko najdemo v hiši, ki jo je zgradila določena družina, vendar v njej gostoljubno živijo tudi drugi. Gostoljubnost ne zahteva, da družina odstrani svoje fotografije, pozabi svoj jezik in zataji ime. Prav tako družinska zgodovina ne opravičuje slabega ravnanja z drugimi prebivalci hiše.

Težava nastane, kadar se država opredeli samo kot upravljavka naključnega prebivalstva in se odreče odgovornosti do naroda, iz katerega je nastala. Takšna država lahko ohrani ime, zastavo in uradni jezik, vendar postopoma izgubi vsebinsko povezavo s slovensko zgodovinsko skupnostjo.

Druga skrajnost je država, ki narodnost razume kot pogoj za polno pravno enakost.

Prava pot je povezovanje narodne državnosti in državljanske enakosti. Slovenski značaj države mora biti jasno priznan, osebne pravice vseh prebivalcev pa varovane.

Kaj domorodstvo ni?

Za jasnejše razumevanje je koristno navesti tudi, česa domorodstvo ne pomeni.

Domorodstvo ni dokazovanje rasne čistosti.

Ni merjenje lobanj, barve oči ali genetskih deležev.

Ni pravica do nasilja nad priseljenci ali manjšinami.

Ni zahteva, da vsi prebivalci opustijo svoje družinsko poreklo.

Ni prepričanje, da je slovenska omika več vredna od vseh drugih kultur.

Ni zavračanje vsakega tujega vpliva.

Ni idealiziranje vsega, kar je staro.

Ni slepo poveličevanje prednikov.

Ni izmišljanje zgodovine, da bi bila narodna preteklost veličastnejša.

Ni zahteva po kulturni nepremičnosti.

Ni izgovor za politično samovoljo.

Ni odpoved sodelovanju z drugimi narodi.

Domorodstvo je predvsem zavest, da ima zgodovinska skupnost pravico in dolžnost nadaljevati svoje življenje v prostoru, ki ga je skozi rodove soustvarjala

Domorodstvo v času preseljevanja

Sodobni svet zaznamujejo velike selitve. Ljudje potujejo zaradi dela, izobraževanja, revščine, vojn, družinskih vezi in želje po boljšem življenju. Slovenija

pri tem ni izjema. Številni Slovenci so bili v različnih zgodovinskih obdobjih tudi sami izseljenci.

Izkušnja slovenskega izseljenstva nas uči dveh stvari. Prvič, človek, ki zapusti dom, potrebuje dostojanstvo, varnost in možnost dela. Drugič, skupnosti v deželah priselitve imajo pravico pričakovati spoštovanje svojega jezika, zakonov in kulturnega reda.

Odgovorna politika priseljevanja mora upoštevati obe resjedi.

Ni pravično vsakega priseljenca vnaprej obravnavati kot nevarnost. Prav tako ni odgovorno in pošteno trditi, da število, hitrost in način priseljevanja nimajo nobenega vpliva na domorodno skupnost.

Domorodstvo v času preseljevanja

Vsaka skupnost ima omejeno sposobnost vključevanja. Če v kratkem času pride veliko ljudi, ki nimajo možnosti ali volje naučiti se jezika ter se vključiti v skupno življenje, lahko nastanejo vzporedne skupnosti. Takrat se zmanjšuje zaupanje in povečuje možnost sporov.

Vključevanje mora zato temeljiti na jasnih pričakovanjih. Kdor se naseli v Sloveniji, mora imeti možnost in dolžnost naučiti se slovenščine, poznati osnovno zgodovino države, spoštovati njene zakone in omiko ter razumeti, da je prišel v deželo z lastnim domorodnim narodom.

To ni poniževanje priseljenca. Je priznanje stvarnosti. Enako bi moral Slovenec, ki se trajno naseli v drugi deželi, spoštovati tamkajšnji jezik in zgodovinsko skupnost.

Vključevanje ne pomeni, da mora človek izbrisati spomin na svoje prednike. Pomeni, da sprejme odgovornost do skupnega doma.

Se nadaljuje …

Andrej Šiško

Veneti, Venedi, Vindi, Sclaveni, Sclavi, Suevi, Sloveni, Slovenci – 13. del

Poglejmo še Contejevo mnenje o vlogi Jordanesa v zgodovini **Slovenov**.

»Jordanes, zgodovinar Gotov

Dela tega kronista o koncu Rimskega cesarstva in »barbarskih« **narodih** predstavljajo pravi rudnik podatkov o zgodovini Gotov in sosednjih plemen s severne obale Črnega morja ter o celotnem obdobju velikih vpadov. Nedvomno Jordanes v svoji knjigi *Zgodovina Gotov* (*De rebus Gethicus*) povzema latinskega pisca Kasiodora (okoli 480 – okoli 575). In dobro je storil, kajti ta zgodovina ni prišla do nas. Poleg tega je pisal o dogodkih, pri katerih je osebno sodeloval ali bil prisoten: znal je razumno uporabljati epsko poezijo **narodov**, ki jih je omenjal.

Geografska raziskovanja, ki jih je opravil, da bi določil položaj različnih etničnih skupnosti, ki so se bo-

rile na strani Gotov (ali proti njim), so ga navedla, da natančno določi bivališča **Venedov**. Po njegovem mnenju je njihova teritorija tvorila prostrani trikotnik, ki se je z eno stranjo raztezal vzdolž pobočij Karpatov in preko njih; na vrhu je bila zgornja Visla, na vzhodu Dnjeper, na zahodu Prut. Po njegovem so bili razdeljeni na dve glavni in številne manjše skupine:

Na neizmernih prostranstvih od izvira reke Visle se je naselilo pleme **Venedov**. Čeprav se njihova imena razlikujejo glede na plemena in kraje bivanja, se večinoma imenujejo ***Sklavini* in Anti.**

Sklavini živijo na prostoru od mesta Novijetuna [**južno od Ljubljane**] in jezera Mursjanskij [Blatensko/Balaton ali eno od jezer v delti Pruta], Danastra [Dnester] in na severu do Visle. Nimajo mest, temveč močvare in gozdove. **Anti** so najpogumnejši in živijo v območju, kjer se Pont zavija [tam, kjer Črno morje naredi ovinek med Dneprom in Dnestrom]. Te reke so oddaljene ena od druge več dni hoje... [III, 34-35] 6)[1]

V poglavju XXIII, 119-120, se Jordanes znova vrača k izvoru prednikov **Slovenov** in natančneje pojasnjuje:

Kot smo že prej ugotovili pri naštevanju narodov: izvirajo iz istega plemena, vendar nosijo tri različna imena: Veneti, Anti in *Sklavini*. 7)[2]

Ta trditev je sprejeta, vendar ne velja pri določanju bivališč **Slovenov** sredi 6. stoletja. Na tem področju naš **zgodovinar v bistvu ostaja pri Kasiodorjevih podatkih, ki nedvomno izvirajo iz konca 5. stoletja**. Medtem pa je prišlo do pomembnega dogodka v zgodovini Evrope: velikega premikanja **Slovenov** proti jugu, o katerem priča Prokopij iz Cezareje (umrl 562). Ta zgodovinar piše, da ***Sklavini* in Anti v 5. stoletju že zasedajo celotno levo stran Donave**. Opozarja na številna plemena Antov v območju severno od step, ki se raztezajo do Azovskega morja. 8)[3] Prokopij pa je sodobnik velikih vojaških dogodkov v **slovenskem** življenju, ki so za Bizanc vitalnega pomena, v vlogi sekretarja Belizarja (494-565), vojskovodje cesarja Justinijana. Spremljal ga je v vojnah in razpolagal z bogato dokumentacijo, v kateri so bila zbrana vojaška, geografska, politična in celo etnografska znanja tistega časa. Vedel je za širjenje **slovenskih** ozemelj na drugi strani Donave, ki bo kmalu zajelo celoten Balkan.

Za razliko od drugih barbarskih **narodov** Bizanc nikoli ni mogel popolnoma pregnati **Slovenov** s svojega ozemlja. Tam so še danes in predstavljajo večino prebivalstva, kljub valovom vpadov, ki so si sledili, in petstoletni turški prevladi, ki jih ni uspela uničiti.«[4]

V zvezi s t. i. velikimi selitvami **Slovenov** med 5. in 7. stoletjem, profesor Conte piše:

»Velike selitve Slovenov (5.-7. stoletje)

Danes je sprejeto mnenje, da so **sočasna premikanja Slovenov proti severovzhodu, zahodu in jugu v času zgodnjega srednjega veka** zgodovinsko dejstvo izjemnega pomena, katerega posledice za prihodnost Evrope so prav tako pomembne kot germanske ali azijske invazije. 9)[5] Dotlej relativno slabo poznano **slovensko ozemlje** se bo v dveh stoletjih razširilo na polovico evropske celine, doseglo skrajne kraje, oddaljene od prvotnih bivališč, kot so Kiel, Bamberg, Linz ali Korint.

Sredi prvega tisočletja so Slovene zahodno od njihovega prvotnega ozemlja imenovali Venedi, južno *Sklavini* in vzhodno Anti. Zakaj so se začeli uveljavljati od tega obdobja dalje?

Ali so doživeli močan demografski razcvet, ki jih je

Slovstvo in viri:

[1] 6) V. V. SEDOV: Proishoždenie (op. cit., A, 3), str. 3

[2] 7) A. V. MIŠULIN: »Drevnie Slavjane v otryvkah greko-rimskih i vizantiskih pisatelej po VII: v. n. e.«, Vestnik Drevnej Istorii (Moskva), 1941, I, str. 232

[3] 8) Up. Članek EISNER-a, u *Revue des Etudes slaves*, 1948, str. 136

[4] Prav tam, str. 17-18

[5] 9) Glej dve lepi knjigi L: MUSSET-a: Les invasions, Les vagues germaniques, Pariz, PUF, 1969 (br. 12. »Nouvelle Clio«) in Les Invasions. Le second assaut contre l'Europe chretienne (VII-XI stoletje), št. 12bis, 1971, str. 83

potisnil proti vzhodu in zahodu, v iskanju širših, rodovitnih polj in pašnikov za njihove črede?«[6]

»Na političnem načrtu je Jordanes opisal pomemben dogodek, ki povezuje **Slovene in Gote**, katerih enotnost je bila porušena v drugi tretjini 4. stoletja zaradi hunskih vpadov. Ta kronist dvigne tančico, ki je od začetka metala senco na sporne vezi med temi tremi etničnimi skupinami. Njegov tekst kaže, da propadanje narodov v času velikih vpadov, četudi se je nanašalo na cela plemena, na srečo ni bilo tako radikalno, kot bi lahko sklepali po branju nekaterih starih besedil:

Znano je, da so po smrti svojega vodje Hermanariha [piše Jordanes], po razdelitvi in odhodu zahod**nih Gotov [ki so prešli Donavo okoli leta 375]**, vzhodni Goti ostali na istem ozemlju in se podredili oblasti Hunov. V tistem času pa je Amal Vinitar [eden od voditeljev vzhodnih Gotov] lahko ohranil znamenja svoje moči. Želel je pokazati, da je vreden [poguma svojih prednikov] in ni hotel sprejeti oblasti Hunov: želel jih je postopoma osvoboditi in dokazati svoje junaštvo, zato je napadel ozemlje **Antov**. Med prvim napadom je bil poražen, a kmalu zatem je hrabro zmagal. Za zgled ostalim in da bi jih prestrašil, je razpel njihovega starešino Boža, njegove sinove in sedemdeset njegovih častnikov, njihov krik pa je bil prizor poln groze, ki je zaledenel kri v žilah vseh pokorjenih. 15)[7]

Ta odlomek je zanimiv, ker razkriva, da so imeli **Anti, slovensko-iranska skupnost,** ki je v **sredini 4. stoletja** živela med izviri Buga in srednjim Dnjeprom, družbeno hierarhično strukturo, svojo plemstvo in svojega starešino, ki je živel v krogu svoje družine. **Slovenskega starešino** Boža je premagala skupina vzhodnih Gotov, Huni pa niso dovolili, da ta spor med njihovimi novimi podložniki ostane nekaznovan: napadli so Vinitarja in njegove čete ter ga dokončno uničili.

Hunsko cesarstvo je bilo prav toliko rušilno kot kratkotrajno. Izginilo je po Atilovi smrti, sredi 5. stoletja, in pustilo prost prostor **Slovenom**, ki so se začeli organizirati.

Stoletje kasneje se je nov plaz nomadov zgrnil na ukrajinske stepe, ki so bile ponovno spremenjene v nadaljevanje azijske stepe, ki se je končala z zadnjo dolino – madžarsko ravnico. Govorimo o novi protomongolski vojski, o Avarih/Obrih.«[8]

Tudi profesor Conte je mnenja, da so bili prav Goti tisti, ki so razdelili oziroma razpolovili **Slovene** na dva dela in to najkasneje sredi 4. stoletja.

»Ena stvar je vendarle zanesljiva: Goti so prvi usmerili **Slovene** v tej smeri, za potrebe manu militari.

Med selitvijo v smeri sever-jug, ki so jo začeli sredi 2. stoletja, od izliva Visle proti rekam črnomorskega porečja, **so Goti razdelili slovensko skupnost na dva dela**. Hodili so ob rekah, vzpenjajoč se ob Visli in nato spuščajoč se na Dneper, ta germanska plemena pa so med prehodom izvajala roparske pohode proti **Slovenom**. Na ta način so jih prisilili, da so poiskali zavetje v gozdovih proti severovzhodu, v smeri reke Oke. Proti jugovzhodu v smeri Dnjepra, in nato še dlje. Te **slovenske skupnosti** nas neposredno zanimajo, ker bodo oblikovale eno komponento **Vzhodnih Slovenov** in posledično sestavni del ruskega naroda. Nekatere skupnosti se bodo selile proti jugu in sodelovale pri osvajanju Staroplaninskega polotoka od 6. stoletja dalje, s čimer bodo delno postavile temelje civilizacije **Južnih Slovenov**.

En del plemena Dragovičev je ostal »ljubitelj doma«: zelo malo so se oddaljili od ognjišča, iz močvirij Pripeta – kjer so ustanovili mesto Turov (koren besede *drexa* v njihovem imenu v beloruskem jeziku pomeni močvirje). Drugi del plemena je prišel do desnega brega Dnepra, kjer so se v 10. stoletju zlili s Kijevsko državo. Nekatere skupnosti so, nasprotno,

Slovstvo in viri:

[6] Prav tam, str. 19

[7] 15) A. V. MIŠULIN (op. cit., A, 7), str. 233.

[8] Prav tam, str. 23-24

sodelovale pri gibanju proti Stari planini, glede na pisno pričevanje iz leta 620. Tam so se razdelili v dve skupini: prva se je naselila v okolici Soluna, druga v dolini Marice (v današnji Bolgariji), natančneje na Dragovici, enem od njenih pritokov, ki je njihovo ime ohranila toliko stoletij.

Drugo pleme, Sloveni (Slovene), se je razdelilo na dve veliki skupini, ki sta krenili v nasprotnih smereh. Ena se je odpravila proti jugu, prešla Alpe in se naselila v današnji Sloveniji, v Jugoslaviji**. Druga skupina je krenila proti severovzhodu (začeli so v 4. stoletju?), proti zgornjemu Dnepru in nato proti Volkhovu: naselili so območje okoli jezera Ilmen in ob prihodu asimilirali baltsko in finsko prebivalstvo. Te slovenske skupnosti** bodo od 7. do 9. stoletja ustanovile lastne kneževine okoli dveh mestnih jeder – okoli Ladoge (ki je, prav tako kot Izborsk, mesto finskega izvora) in predvsem okoli Novgoroda. Novgorod bo postal eden od prvih stebrov ruske države, preden bo zaslovel kot eno najbogatejših mestnih držav v Evropi v srednjem veku. Do 15. stoletja je bil bogato trgovsko mesto, ki si ga je moskovska aristokratska republika najprej podredila in nato uničila, Novgorod pa je postal majhno podeželsko mesto v 18. in 19. stoletju, ki je svojo preteklost ponovno odkrilo pod kladivi arheologov.

Pod **Sloveni** so bili Kriviči: med 6. in 9. stoletjem so vdirali v prostrana območja v dolini zgornjega Dnepra, Zahodne Dvine in Volge. Neposredno so zanimivi za nas, saj so ustanovitelji slovitih srednjeveških mest Polocka in morda tudi Pskova ter mesta, ki bo kasneje postalo cilj ruskega in poljskega osvajanja – Smolenska.«[9]

V svoji knjigi je profesor Conte na več mestih uporabil tudi naše ime Slovenci, pri čemer ni imel nikakršnega pomisleka, da Slovenci ne bi obstajali že »v obdobju selitev med 5. in 7. stoletjem«, kot tudi ne njihove sorodnosti z Novgorodskimi Sloveni.

»Korenine praedinosti

Pred takšno težavo domiselnost raziskovalcev le še narašča, kar prinaša tudi četrto idejo za tiste, ki ne sprejemajo nobene od prvih treh. Povezati bi bilo treba element slav- in besedo slovo (v ruskem jeziku: beseda), kar bi pomenilo: **»tisti, ki govorijo z enakimi besedami«, oziroma, »tisti, ki govorijo isti jezik«, za razliko od tujcev (Nemci – nemi), ki ne govorijo istega jezika, njihova govorica je nerazumljiva.** Dolgotrajno medsebojno nasprotovanje Germanov in **Slovenov** morda pojasnjuje, zakaj beseda »Nemci« danes označuje le nemški narod. Povezava elementa slav- in besede slovo je toliko lažja, ker so številna slovenska plemena dolgo časa ohranila zelo podoben izgovor teh dveh besed. Velike selitve v 5.-7. stoletju so to ime razširile iz pradomovine proti zahodu in jugu, vzhodu in severu. **Tako imamo Slovencev severozahodnem delu Jugoslavije, pa tudi v bližini jezera Ilmen, južno od Novgoroda v ZSSR. *Slovinci*** živijo v Pomeraniji in ***Slovaki*** na **Češkoslovenskem**. Nekateri poljski raziskovalci menijo, da bi ime ***Slovene****)[10] lahko ustrezalo imenu kraja izvora **Slovenov**, bodisi jezera ali reke (s korenom, ki nakazuje na vodo, kot v latinskem korenu *cloaca*/skloac), ter da bi ta beseda lahko označevala celotno **protoslovensko** skupnost. 9)[11]«[12]

Rado Ludovik Lenček (1990)

Rado Ludovik Lenček (rojen 03. 10. 1921 v Mirni na Dolenskem, umrl 27. 01. 2005 v New Yorku v ZDA) je bil slovenski jezikoslovec, filolog, etnolog in kulturni zgodovinar. Slavistiko in etnografijo je študiral na v Ljubljani (1940–1944), nato pa je nadaljeval s študijem filologije v Padovi (1944–1946), moderne lingvistike na University Of Chicago v ZDA (1958–1959). Doktoriral je leta 1962 na univerzi Harvard v Združenih državah Amerike.[13]

Bil je profesor slovenskih jezikov in slovstev na Uni-

Slovstvo in viri:

[9] Prav tam, str. 30-31

[10] *) Sloveni (Slovene) so severna skupina vzhodnoslovenskih plemen; v prvem tisočletju so organizirali veliko plemensko zvezo, v 5. stoletju so prispeli z juga v okolico jezera Ilmen in asimilirali ugrofinsko prebivalstvo. (P. Vlahović, Narodi in etnične skupnosti sveta, Belgrad, 1984). — Prev.

[11] 9) M. GIMBUTAS: *The Slavs* (op. cit. B, 9), str. 28.

[12] Prav tam, str. 90-91

[13] Primorski slovenski biografski leksikon, geslo Lenček, Rado L., elektronski vir: https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi921660/[dostop 08. 07. 2024]

verzi Columbia v New Yorku, kjer je prispeval k razvoju slovenskih študij in k širjenju slovenske omike in slovstva v Ameriki. Njegovo raziskovalno delo je zajemalo različne vidike slovenskega jezika, folklore, etnologije in slovstvene zgodovine. Po njegovi zaslugi je slovenistika v Združenih državah Amerike postala samostojna znanstvena veda. Ustanovil je Društvo za slovenske študije (*Society for Slovene Studies*) in bil njegov prvi predsednik.

Bil je tudi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) ter prejemnik več nagrad za svoje znanstveno delo, vključno z Zoisovo nagrado za življenjsko delo. Leta 1995 je postal tudi Ambasador Republike Slovenije v znanosti. Njegova dela so pomembno vplivala na razumevanje slovenske zgodovine in omike ter na ohranjanje slovenskega jezika v izseljenstvu.[14]

Poglejmo zato njegovo pisanje v zvezi z imeni ***Wende – Winde, Wendisch – Windisch* v slovenskem zgodovinskem izročilu Slovenskih dežel:**

»1.0. Kot je dobro znano, angleški izraz ***Wend*** za nemški ***Wende*** danes **označuje člana slovenske etnične skupine *(Slavic ethnic group)*** v Vzhodni Nemčiji, znane tudi kot **Sorbi** ali **Lužiški Sorbi (*Sorbs or Lusatian Serbs*),** ki živijo v območjih Zgornje in Spodnje Lužice (*sorbsko Łužyca*, nemško *Lausitz*), z omičnima središčema v mestih Budyšin/Bautzen in Chośebuz/Kottbus. Nemci jih imenujejo ***Wenden*** ali ***Sorben***; sami sebe imenujejo ***Serbja, Serbi*** (Jakobson 1955). Govorijo **sorbščino**, znano tudi kot **lužiščina** ali ***Wendisch***, ki obstaja v dveh glavnih različicah: **spodnjelužiška**, ki je bližje poljščini, in **zgornjelužiška**, ki je bližje češčini.

V srednjem veku so Nemci uporabljali izraza Wenden in Winden za označevanje Slovenov (Slavic people) na splošno. Oba izraza sta označevala slovenska plemena (*Slavic tribes*), s katerimi so se Franki, Saksonci in Bavarci prvič srečali ob svoji širitvi proti vzhodu in jugu, zlasti Polabce ob spodnji Labi in ob Baltski obali; **Sorbe** ali **Lužijce** ob reki Zali (Saale) in zgornji Labi; **ter slovenska plemena v vzhodnih alpskih območjih. Obe imeni se zdita odraz latinske oblike imena *Venedi*, ljudstva, ki je živelo ob Visli okoli 1. stoletja, kot poroča Plinij Starejši (ok. 77 n. št.), ali *Veneti*, kot poroča Tacit (ok. 97 n. št.); ali grške oblike istega imena, *Uenedai*, "ljudstvo Sarmatije" (*Uenedai, "a people of Sarmatia*"), o katerem poroča Ptolemej (2. stoletje n. št.); in ime "številnega ljudstva *Venethi*" (*the name of the "populous race of Venethi*"), povezanega s *Sklabeni* po Jordanesu (6. stoletje n. št.).** Medtem ko sta se v srednjeveški nemščini izraza ***Wenden*** in ***Winden*** uporabljala za označevanje **nemških slovenskih sosedov (*Slavic neighbors*)** neselektivno, v moderni nemščini ***Wenden*** označuje lužiške **Sorbe in *die wendische Sprache*** njihov jezik; ***Winden*** pa označuje **Slovence (*Slovenes*)** in ***die windische Sprache* slovenski jezik (*the Slovene language*)** (prim. Brockhaus 1923).

2.0. **V prvih primarnih virih, povezanih z zgodovino slovenskih plemen v Noriku in Panoniji (*of Slavic tribes in Noricum and Pannonia*)** – kot so *Fredegarjeva kronika*, sestavljena med letoma 658 in 661, izvirni vir za dogodke do leta 642; *Pauli Diaconi Historia Langobardorum* (med letoma 787 in 799) za dogodke med 590 in 668; *Annales Regni Francorum* (788-829) za dogodke med 741 in 829; *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (datirano 873 in ohranjeno iz 11. stoletja) za dogodke v 8. in 9. stoletju; številne listine, ki podeljujejo posesti samostanom in fevdalne fevde posvetnim princem **po slovenskih deželah (*across the Slovene lands*)**, ter obilno število listin in pogodb, ohranjenih iz teh stoletij – **se uporabljajo tri vrste etničnih imen za označevanje prednikov današnjih Slovencev, njihove dežele in njihovega jezika. To so: prvič, *Sclaui*** (596), ***Sclaueni*** (618), ***Sclavinia*** (785), ***Sclavorum regio*** (780), ***Sclauorum prouincia*** (780), ***Sclavorum gens*** (664), ***lingua Sclavanisca*** (970), ***vocabulo Sclavorum*** (973), **Slougenzin marcha** (860); **drugič**, [***Sclaui coinomento***] ***Winidi***

Slovstvo in viri:

[14] Wikipedia, slovenska, geslo Rado L. Lenček, elektronski vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Rado_L._Lenček [dostop 08. 07. 2024]

(623), ***marca Winedorum*** (631), ***Walluc dux Winedorum*** (631), ***exercitum Winitorum*** (631); **in tretjič**, ***Carentani*** (772), ***[Sclaui qui dicuntur] Quarantani*** (870), ***Carenthia*** (772), ***Karinthia*** (772), ***prouincia Karantana*** (811). **Prva dva sklopa izrazov, torej *Sclaui/Sclaueni* in *Winedi/Winidi*, v tem zgodnjem obdobju zgodovine zelo pogosto pomenita "Sloveni" (*»Slavs«*) na splošno; prvi ustreza srednjeveškemu slovenskemu *Slověninŭ* (mn. *Slověne*) in grškemu *Sklabenoi* (mn.), imenu, s katerim so slovenska plemena (*the Slavic tribes*) vstopila v zgodovino; drugi pa zgodnejšemu germanskemu vzorcu *Wend/Wind*, dosledno ohranjenem v *Fredegarjevi kroniki*. Oba sklopa izrazov sta morala biti dve rodovni imeni – eno slovensko in drugo germansko – za vzhodnoalpske Slovene. Tretji sklop izrazov, *Carentani/Karinthia***, temelji na imenu starodavne predslovenske populacije Norika, **predstavlja** (paradoksalno, kot se morda sliši) **edino domorodno etnično ime za Slovence (*Slovenes*).** Kratkotrajna politična eksistenca **kraljestva Karantanije (*regnum Carentanum*)** (888), **Karantanskega kraljestva** (*Charentariche*) (898) in celo **Vojvodstva Koroške (*Ducatus Karinthiae*)** (976-1002) ni pripeljala do sociokulturne afirmacije tega izraza **v slovenski zgodovini**.

3.0. **V najstarejšem zgodovinopisju slovenskih dežel**, ki so stoletja dolgo del nemške in avstrijske zgodovine – kar predstavljajo npr. Michael Gotthard Christalnick (1500-95), polihistor Hieronymus Megiser (1554-1619), Janez Ludvik Schönleben (1618-81), baron Janez Wajkard Valvasor (1641-93), Janez Gregor Talničer (Johann Gregor Thalnitscher von Thalberg) (1655-1719) – **sta se etnonima *Wend* in *Wind*, ko sta se nanašala na slovenske prebivalce sedmih dežel slovenskega govornega območja (Koroška, Štajerska, Prekmurje, Krajnska, Goriško/Gorica, Trst in Istra), uporabljala izmenično in brez razlikovanja.** Ti prvi zgodovinarji so poleg tega verjeli nemškemu zgodovinopisju tistega časa, ki je trdilo, da so se **(Slovenci) *Wendi/Windi*** etnogenetsko razvili iz **Vandalov** in so bili tako ali tako nemškega izvora (Kidrič 1930a: 76-77).

3.1. Tako je na primer Schönleben (sin nemške družine iz Württemberga in domoljub svoje rojstne Krajnske) etnografsko enačil **rod Slovencev/Slovenov (*the genus Slovenes/Slavs*) z *Vendi* in *Vandali*, in sicer: "*Sclavus*," "*Vendus*," "*Slavi seu Vindi*," "*Venedos seu Vindos non solum patria, sed et genere gentis Germanos faciunt*," "*omnes Vindos et Slavos origine Germanos esse*"** (1681, str. 203-205).

Podobno Valvasor (polihistor italijanskega porekla, sam ponemčen v svoji rojstni Krajnski, prav tako domoljub svoje domovine) leta 1689 govori o jeziku svojih deželanov pod naslovom ***"Von der Crainerischen und Sclavonischen Sprache"*** (VI, 1), pri čemer ga enkrat imenuje ***"Wendisch"*** (V: 271), drugič ***"Sclavonisch oder Windisch"*** (VI: 235), tretjič ***"Krainerisch-sclavonisch," "krainerisch und Sclavonisch,"*** ali ***"Sclavonisch oder Krainerisch;"*** in govorce tega jezika imenuje ***"Slavonier," "Wenden oder Winden," "Sclaven oder Wenden," "Winden oder Sclaven."***

3.2. **V prednacionalnem obdobju slovenske zgodovine slovenski pisci** niso bili na boljšem glede svoje etnografske nomenklature. V jeziku še ni bilo ločene besede za rod ***"Slavs"*** **(današnji *Slovani*): *Slovenec* in *Sloven* sta se uporabljala tako za rod kot za vrsto.Domači Sloveni (*Slavs*) iz Notranje Avstrije so se imenovali Slovenci, čeprav so bili na Krajnskem samo Krajnci.** V tem smislu je Primož Trubar pisal svoje epistole in posvetila **"Lubi Slovenci"** (1555a, 1557, 1558, 1560) in **"Kranjci inu Slovenci"** (1562, 1564), svoj jezik pa imenoval **"ta naša slovenska beseda"** (1555b, 1567). Medtem ko je Adam Bohorič leta 1584 še vedno ponavljal mnenje nemških zgodovinarjev, da so **"Heneti, Veneti, Venedi, Vindi, Vandali in Sloveni isti narod"** (glej Lenček 1970: 49), se je skliceval na ***"integra Carniolana vel rectius Slavonica lingua"*** (1584); Jurij Dalmatin pa je že s ponosom na naslovni strani svoje *Biblije* (1584) zapisal: *"Biblia, to je, vse svetu pismu … **Slovenski tolmačenu**"* (glej Rotar 1988: 174-260).

Približno štiri ali pet generacij kasneje se je ta raba že spreminjala. Franc Mihael Paglavec, **slovenski** duhovnik in priljubljen pisatelj (1679-1759), je svojo knjigo *"Tomasa Kempensarja Bukve"* (prevod *"Imitatio Christi"* Thomasa a Kempisa) iz leta 1745 naslovil na **"Lubi Slouenzi inu Crainzi"** in na **"lubi moy Kranzi ali Slovenci"**. Kot je pojasnil Kidrič (1930a: 91), je težnja, ki se je povečevala skozi stoletja, da bi se izraza ***Slovenec/slovenski*** in ***Winde/Windisch*** na eni strani in ***Kranjec/kranjski/Carniolicus/Krainer/Krainerisch*** na drugi strani uporabljala za razlikovanje med **nekranjskim in kranjskim**, postala v tem obdobju vse bolj izrazita. Koroška tradicija je bila naslednja: ***"Vindi Carinthiaci"*** so bili ***Koroški Slovenci, "Styro-Vindi"*** so bili ***Štajerski Slovenci***, neimenovani **"Vindi" pa so bili *Slovenci* v Prekmurju** (Gutsmann 1777); medtem ko je Gutsmann (1789: 442) še vedno povezoval izraze **"*Windisch*", "slovenski", "Slovenji" in "*slavenski*"**, je kasnejša koroška dialektalna raba vzpostavila razliko med **slovenji = "Slovenci" in slovenski = "*slovanski*"** (Prunč 1988: 161). Oče Marko Pohlin (1735-1801) je leta 1768 omejil izraze ***Winde/Windisch*** na **koroške in štajerske Slovence**, medtem ko je Valentin Vodnik (1758-1819) leta 1797 še vedno uporabljal **Slovenci** za rod in vrsto, leta 1809 pa je združil vse obstoječe izraze brez razlikovanja med njimi, in sicer **"Slovenci" = "Slovenzen" = "*Wenden*" = "*Winden*"**.

V tem času je Jernej Kopitar (1780-1844) razjasnil zmedo v tej terminologiji v **slovenski** zgodovinopisni tradiciji. V uvodnem poglavju svoje "*Grammatik*" iz leta 1808 je pripisal zasluge nemškemu zgodovinarju Augustu Ludwigu von Schlözerju (1735-1809) za to, da je prvič določil meje za izraze ***"Winden"*** in ***"Wenden"*** v nemški etnografski nomenklaturi. Kopitar (1808: vi-vii) citira iz Schlözerja 1772: **"*WINDEN* v južni Nemčiji, v Krajnski, Koroški, Štajerski in Furlaniji; [vsi so združeni pod Habsburško hišo] ... *WENDEN*, v severni in vzhodni Nemčiji, od Labe vzdolž Baltskega morja do Visle, in južno do Češke**. ... Posamezna **vendska** plemena se imenujejo: a) *Obodriti*, v Meklenju (*Meklenburgu*), ... tudi *Polabci*, *Vagriji* in *Linoni*. b) *Pomeranci* ali *Wilzi*, od Odre do Visle. ... c) *Ukri* ali mejni ***Vendi***, *Hevellerji* in *Retharji* v petih braniborskih krajinah (brandenburških markah) .... d) ***Sorbi*** med Zalo in Labo v današnji Saški. ... e) *Lužičani* ali Laužičani, še vedno **najpomembnejši ostanek *severnih germanskih Slovenov*** ..." K tej omejitvi izraza ***Winden***, ki jo je podal Schlözer, je Kopitar dodal opombo:

"Ta za navajanje tako prikladna oznaka ni povsem pravilna. **Le štajerski in koroški Sloveni se *za razliko od svojih nemških* sodržavljanov imenujejo *Winden*, tj. Sloveni; (kajti *Wende*, *Winde* je nemški sinonim za *Slovena*, tako kot Unger za Madžara, itd.) zato se tudi sami imenujejo *Slovenci (Slovenzi)*, tj. ljudje *slovenskega* plemena, ne *nemškega: splošno ime* naroda je postalo posebno ime (*Species-Name*). - Na Krajnskem pa, kjer je *vsa dežela* poseljena s Sloveni, je ta potreba odpadla in *posebno ime Krajnci (Krajnzi)* velja izključno od pamtiveka. - Jezik, oblačila, način življenja je *enak pri Windih* kot pri *Krajncih*, vendar nikoli Krajnc ni imenovan *Slovenec (Slovenz)* v posebnem smislu, in obratno Slovenec nikoli imenovan *Krajnc*,"** (Kopitar 1808: vi).

4.0. To je bilo obdobje, ko so izrazi ***"Winde"*** in ***"Windisch"*** začeli počasi izginjati iz rabe pri predromantični generaciji **slovenskega preporoda**. Kopitar, ki je leta 1808 še vedno tiskal svojo **slovnico slovenščine** z navedbo na ***"Slavische Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark"***, je leta 1809 že začel uporabljati nemške ekvivalente starih **slovenskih** splošnih izrazov: ***der Slowene, slowenisch* = Slovenec, in slovenski kot posebno ime za "Slovenca"** v svoji korespondenci z Josefom Dobrovskim (Jagić 1885) in v svojih prvih esejih v nemščini (Kopitar 1810a, 1810b). Njegovo rabo so v svoji korespondenci in publikacijah sledili glavni predstavniki njegove generacije, kot so Janez Nepomuk Primic (1785-1823), Valentin Vodnik, Urban Jarnik (1784-1844), Janez Leopold Šmigoc (1787-1829) in Matevž Ravnikar (1774-1845). (op. 4)
Prav tako se v tem obdobju izraza ***Slovan*** in ***slova-***

nski za nemško obliko rodovnega imena ***Slawe* in *Slawisch*** uveljavita v praksi. Raba je bila češka, kot v ***Slovan, slovanský***, in **je bila v slovenščino uvedena pod vplivom Dobrovskega stikov s slovenskimi dopisovalci**. Od tega časa naprej je opozicija rodu proti vrsti (genus vs. species) ***Wind/windisch* proti *Slovene/slovenisch* nadomeščena s *Slovenec/slovenski* proti *Slovan/slovanski*, s čimer se je izkristaliziral diadični konceptualni odnos "Slovene" proti "*Slav/Slavic*."** Sredi devetnajstega stoletja je vodilni predstavnik nemške inteligence v monarhiji, Krajnc Anastasius Grün (1850), definiral jezik jugozahodnih **slovenskih dialektov**, govorjenih "v celotni Krajnski, v krajnski pripadajočih dialektih Istre in Primorja, v spodnji Štajerski, v delu Koroške in v posameznih obmejnih območjih Madžarske" kot "***slovenski*, tudi kranjski, *wendische (windische)* imenovan" –** urejeno v zaporedju, ki zelo jasno kaže na odmiranje prejšnje nemške etnografske nomenklature **v slovenskih deželah.«**[15]

Andrej Šiško

Se nadaljuje …

Slovstvo in viri:

[14] LENČEK, R., L.: The terms Wende – Winde, Wendisch – Windisch in the historiographic traditon of the Slovene lands; From notes on the formation of Slavic ethnic nuclei, v *Slovene Studies* 12/1, New York (ZDA) : Society for Slovene Studie, 1990, str. 93-96

Posledice napačnih trditev o koncu gorotanske državnosti za Slovence - 4. del

Najgloblji učinek takšne pripovedi je lahko naslednji: mladega človeka ne uči, da je njegov narod v preteklosti doživljal vzpone, padce, zmage, poraze, podreditve in obnavljanja politične organizacije, temveč da kot politični subjekt pravzaprav sploh ni obstajal. S tem se ne oblikuje le pogled na 9. stoletje, ampak tudi predstava o tem, kaj Slovenci zgodovinsko so: narod z lastno politično voljo ali zgolj prebivalstvo, ki so ga vedno organizirali in vodili drugi.

Če takšno sporočilo prehaja skozi več generacij, lahko postane del kolektivne samopodobe. Njegova posledica ni nujno odkrito zavračanje lastnega naroda. Pogosteje se kaže kot tiha negotovost, zmanjšano zaupanje vase, šibkejša zgodovinska povezanost in prepričanje, da so lastna država, jezik in politična samostojnost manj samoumevni in manj zgodovinsko upravičeni kakor pri drugih narodih.

Konec

V Mariboru, Deželi Štajerski in Republiki Sloveniji, 14. rožnika 2026

Herman Bezjak

Močna obramba kot pogoj za mir, svobodo in obstoj naroda – 3. del

Nevarnosti skrajnega mirovništva

Mirovništvo je lahko plemenita in humana ideja. Večina ljudi si želi mirnega reševanja sporov, diplomacije in sodelovanja med narodi.

Težava pa nastane, kadar mirovništvo postane ideologija, ki zanika obstoj nevarnosti in potrebo po obrambi.

Če neka družba začne verjeti, da so vojske nepotrebne, da so vse oblike oboroževanja škodljive in da se je mogoče pred vsakim agresorjem zaščititi zgolj z dobrimi nameni, postane zelo ranljiva.

Zgodovina kaže, da vojn pogosto niso povzročili tisti, ki so bili pripravljeni na obrambo, temveč tisti, ki so verjeli, da bodo zlahka premagali nepripravljene nasprotnike.

Paradoksalno lahko pretirano in naivno mirovništvo bistveno poveča verjetnost vojne. Agresorji namreč ne iščejo najmočnejših nasprotnikov, temveč najšibkejše.

Pravo mirovništvo zato ne pomeni zavračanja obrambe, ampak prizadevanje za mir ob hkratni sposobnosti zaščititi sebe in svoje bližnje.

Psihološka moč obrambe

Močna vojska ni zgolj orožje. Je tudi in predvsem psihološki dejavnik.

Ko ljudje vedo, da je njihova država sposobna obrambe, se poveča občutek varnosti, stabilnosti in zaupanja. Ko potencialni nasprotniki vedo, da jih čaka trd odpor, postanejo previdnejši.

Obrambna sposobnost deluje na ljudi še preden pride do konflikta. Vpliva na politične odločitve, gospodarska vlaganja, mednarodni ugled in splošno stabilnost države.

Narod, ki je pripravljen braniti svojo svobodo, praviloma uživa več spoštovanja kot narod, ki svojo varnost v celoti prepušča drugim.

Mir potrebuje tudi zaščito

Zgodovinske lekcije: države, ki so preživele, in države, ki so izginile

Zgodovina človeštva je v veliki meri tudi zgodovina vojn. To ne pomeni, da so vojne nekaj dobrega ali zaželenega, pomeni pa, da so bile skozi tisočletja najpogostejša stalnica mednarodnih odnosov. Narodi in države, ki tega dejstva niso razumeli ali so ga podcenjevali, so pogosto izgubili svojo samostojnost, ozemlje ali celo obstoj.

Že antični Grki so dobro razumeli pomen pripravljenosti na obrambo. Šparta je postala simbol vojaške discipline in pripravljenosti, medtem ko so Atene gradile svojo moč na mornarici. Čeprav sta se mesti med seboj razlikovali, sta obe razumeli, da brez sposobnosti obrambe ni mogoče ohraniti svobode.

Tudi Rim ni postal velika sila zaradi svoje kulture, prava in organizacije, temveč predvsem zaradi izredno učinkovite vojske. Rimske legije so bile desetletja najbolje organizirana vojaška sila tedanjega sveta. Prav vojaška moč je omogočila širjenje rimskega vpliva, zaščito meja in vzdrževanje notranjega reda. Ko pa se je vojaška moč skrhala, je kmalu propadel tudi Rim.

Nasprotno zgodovina pozna številne primere držav, ki so izginile prav zaradi vojaške nepripravljenosti. Bizantinsko cesarstvo je stoletja uspešno kljubovalo številnim sovražnikom, toda ko so se njegova vojaška in gospodarska moč zmanjšali, je leta 1453 padel tudi Carigrad/Konstantinopel. Mesto, ki je skoraj tisoč let veljalo za eno najtrdnejših utrdb sveta, je nazadnje klonilo zaradi kombinacije politične razdeljenosti, pomanjkanja sredstev in vojaške oslabelosti.

Podobne primere najdemo v srednjeveški Evropi, kjer so številna kneževstva, kraljestva in republike izgubile neodvisnost, ker niso bila sposobna organizirati učinkovite obrambe. V zgodovini ni malo primerov, ko so bile države osvojene ne zato, ker bi bili njihovi nasprotniki izjemno močni, ampak zato, ker same niso bile pripravljene na odpor.

Slovenska zgodovinska izkušnja

Tudi slovenski prostor ponuja pomembne zgodovinske nauke. Karantanci oziroma Gorotanci so v zgodnjem srednjem veku uspeli vzpostaviti lastno poli-

tično organizacijo in več stoletij ohranjati svojo istovetnost prav zato, ker so bili sposobni organizirati skupno obrambo.

Že knez Borut je v 8. stoletju iskal zavezništvo z Bavarci zaradi obrske nevarnosti. Sam obstoj politične skupnosti je bil neposredno povezan z njeno sposobnostjo preživetja v nevarnem geopolitičnem okolju. Čeprav so se oblike oblasti spreminjale, ostaja dejstvo, da brez obrambne organizacije slovenski prostor ne bi mogel ohraniti svoje posebnosti.

Kasneje so slovenske zgodovinske dežele stoletja predstavljale obrambni pas pred turškimi osmanskimi vpadi. Krajnska, Štajerska in Koroška so vlagale ogromna sredstva v utrdbe, oborožitev, organizacijo obrambe in vojaško usposabljanje prebivalstva. Čeprav so bili stroški visoki, je bila alternativa še dražja: izguba svobode, premoženja in življenj.

Posebej poučen primer predstavlja slovenska osamosvojitvena vojna leta 1991. Slovenija takrat ni razpolagala z veliko vojsko niti z obsežnimi vojaškimi zmogljivostmi. Vendar pa je imela nekaj drugega: jasno politično voljo, organizirano Teritorialno obrambo, usposobljene ljudi, visoko stopnjo družbene enotnosti in visoko pripravljenost braniti se.

Prav ta kombinacija je omogočila uspešno obrambo osamosvojitve. Če bi Slovenija v tistem času razpolagala zgolj z deklaracijami o miru, brez organizirane obrambne strukture, bi bil razplet nedvomno bistveno drugačen.

Finska, Švica in Izrael – primeri obrambne miselnosti

V sodobnem svetu pogosto kot zgled uspešne obrambne politike navajajo Finsko, Švico in Izrael.

Finska ima razmeroma majhno prebivalstvo, vendar ohranja močno rezervno sestavo in sistem splošne obrambne pripravljenosti. Izkušnja zimske vojne proti Sovjetski zvezi med letoma 1939 in 1940 je Fince naučila, da lahko tudi manjši narod uspešno kljubuje bistveno močnejšemu nasprotniku, če je pripravljen na odpor.

Švica je že stoletja znana po svoji politiki oborožene nevtralnosti. Švicarji niso gradili svoje varnosti na upanju, da jih nihče ne bo napadel, temveč na prepričanju, da bi bil napad predrag in preveč tvegan. Njihova obrambna strategija temelji na visoki stopnji usposobljenosti prebivalstva, rezervni sestavi in razvejani infrastrukturi za primer vojne.

Med najbolj poučne sodobne primere pomena močne obrambe sodi Izrael. Od svoje ustanovitve leta 1948 se sooča z izjemno zahtevnim varnostnim okoljem. Že ob razglasitvi neodvisnosti so ga napadle sosednje arabske države, v naslednjih desetletjih pa je moral prestati več velikih vojn, terorističnih napadov in različnih oblik oboroženega nasilja.

Posebnost Izraela je v tem, da se velik del njegove zgodovine odvija v okolju, kjer številne politične in verske skupine niso priznavale njegove pravice do obstoja. Posamezne organizacije in nekateri politični akterji tudi danes odkrito zagovarjajo cilj uničenja izraelske države ali njene nadomestitve z drugo politično ureditvijo. Zaradi tega se je v izraelski družbi razvilo močno zavedanje, da obstoj države ni samoumeven in da ga je treba nenehno varovati.

Izrael je geografsko majhna država z omejeno strateško globino. Na nekaterih delih je od ene meje do druge oddaljen le nekaj deset kilometrov. Zaradi tega si ne more privoščiti dolgotrajne nepripravljenosti ali počasne mobilizacije. Temelj njegove obrambne strategije je hitro odzivanje, tehnološka premoč, kakovostno obveščevalno delovanje in visoka pripravljenost prebivalstva.

Posebno pomembna je tudi splošna družbena podpora obrambi države. Večina Izraelcev razume, da varnosti ne zagotavljajo zgolj poklicni vojaki, temveč celotna družba. Obramba je dojeta kot skupna od-

govornost naroda in države.

Prav izraelska izkušnja kaže, da močna vojska sama po sebi ne povzroča vojn. Nasprotno – njena najpomembnejša naloga je preprečevati, da bi sovražniki prišli do sklepa, da je napad mogoč brez visokih stroškov. Če bi Izrael v desetletjih svojega obstoja opustil vlaganja v vojsko, obveščevalne službe, protiraketno zaščito, rezervno sestavo in usposabljanje prebivalstva, bi bilo njegovo preživetje bistveno bolj negotovo.

Izraelski primer zato potrjuje staro strateško načelo, da mir ni odvisen zgolj od lastnih želja po miru, temveč tudi od sposobnosti prepričati morebitnega nasprotnika, da agresija ne bo uspešna. V svetu, kjer še vedno obstajajo vojne, terorizem in geopolitična tekmovanja, ostaja obrambna sposobnost eden najpomembnejših temeljev nacionalne varnosti.

Skupna značilnost vseh treh zgoraj navedenih držav je, da obramba ni razumljena kot breme, temveč kot nujen pogoj za ohranjanje miru in samostojnosti.

Sodobne grožnje niso samo vojaške

Ko govorimo o obrambi države, si ljudje pogosto predstavljajo tanke, topništvo in vojake na bojišču. Toda sodobna varnostna okolja so veliko bolj zapletena.

Danes države ogrožajo tudi kibernetski napadi, informacijske operacije, gospodarski pritiski, energetsko izsiljevanje, propagandne kampanje in različne oblike hibridnega vojskovanja.

Napadalec lahko skuša oslabiti državo še preden izstreli prvi naboj. Lahko poskuša razdeliti prebivalstvo, spodkopati zaupanje v institucije, povzročiti politično nestabilnost ali onemogočiti ključne komunikacijske in energetske sisteme.
Zato sodobna obramba ne pomeni zgolj vzdrževanja vojske. Pomeni zaščito kritične infrastrukture, energetsko neodvisnost, kibernetsko varnost, učinkovito obveščevalno dejavnost in odpornost družbe kot celote.

Država, ki zanemarja te vidike, je lahko ranljiva tudi brez neposrednega vojaškega napada.

Pomen vojaške omike in domoljubja

Uspešna obramba se ne začne v vojašnicah, ampak v družbi.

Če ljudje ne razumejo pomena svoje države, njene zgodovine in njene svobode, bodo težko razumeli tudi pomen njene obrambe. Vojaška omika zato ni zgolj poznavanje orožja ali vojaških postopkov. Gre za širše razumevanje odgovornosti do skupnosti.

Domoljubje v tem smislu ne pomeni sovraštva do drugih narodov. Pomeni spoštovanje lastnega naroda in pripravljenost prispevati k njegovemu obstoju in razvoju.

Narod, ki izgubi zavedanje o svoji istovetnosti, pogosto izgubi tudi pripravljenost braniti svojo prihodnost. Takrat se začne nevaren proces, v katerem se zmanjšujeta tako obrambna volja kot politična samostojnost.

Cena nepripravljenosti

Vojaški strokovnjaki pogosto poudarjajo, da je najdražja obramba tista, ki se začne šele po izbruhu vojne.

Ko pride do oboroženega spopada, je običajno že prepozno za oblikovanje vojske, nabavo opreme, usposabljanje ljudi in gradnjo obrambnih sistemov. Vse to je treba storiti v miru.

Vsak evro, vložen v usposabljanje, zaloge streliva, zaščito infrastrukture in razvoj obrambnih zmogljivosti, je bistveno cenejši od stroškov vojne. Obno-

va porušenih mest, izgubljena življenja, gospodarska škoda in dolgoročne družbene posledice namreč večkratno presegajo stroške preventivnih vlaganj.

Prav zato najbolj odgovorne države obrambne politike ne prilagajajo trenutnim modam ali političnim razpoloženjem, temveč jih gradijo dolgoročno in sistematično.

Sklep

Mir ni nekaj, kar obstaja samo od sebe. Mir je pogosto rezultat pripravljenosti, moči, odgovornosti in sposobnosti odvračanja nevarnosti.

Družba, ki želi ostati svobodna in neodvisna, mora skrbeti za svojo vojsko, obrambne zmogljivosti in splošno ljudsko odpornost. Njeni prebivalci morajo razumeti, da svoboda ni samoumevna in da je obramba skupna odgovornost vseh generacij.

Močna vojska ni grožnja miru. Nasprotno – pogosto je eden njegovih najpomembnejših varuhov. Enako velja za narod, ki je samozavesten, povezan in pripravljen braniti svoje domove, svoje ljudi in svojo državo.

Najzanesljivejša pot do miru zato ni razoroženost, temveč prepričanje morebitnega napadalca, da bo cena agresije previsoka. Kjer obstajata obrambna sposobnost in obrambna volja, je verjetnost vojne manjša. Kjer ju ni, pa se nevarnost pogosto enormno poveča.

Zato je skrb za obrambo hkrati skrb za mir, svobodo in prihodnost naroda.

Zaključna misel

Stari rimski pregovor pravi: *»Si vis pacem, para bellum«* – »Če želiš mir, se pripravljaj na vojno.«

Ta misel ni poziv k vojskovanju, temveč opozorilo, da je mir pogosto odvisen od pripravljenosti braniti ga. Najvarnejše države niso tiste, ki nimajo vojske, temveč tiste, pri katerih vsak morebitni napadalec ve, da bi bila agresija povezana z nesprejemljivo visokimi stroški in ceno.

Narod, ki je pripravljen braniti svojo svobodo, je manj verjetno tarča napada. Država, ki vlaga v svojo obrambo, zmanjšuje verjetnost vojne. Družba, ki razume pomen splošne ljudske odpornosti, pa ustvarja pogoje za dolgoročno varnost, stabilnost in razvoj.

Mir in obramba zato nista nasprotji. Prava obramba je eden najpomembnejših temeljev trajnega miru.

Konec

Branko Juriš

Kosezi – skrivnostni svobodnjaki starega Gorotana

Od *Kasiz* in *Edlingerjev* do slovenskega imena kosez

1. Uvod

Med najbolj nenavadnimi in obenem najmanj pojasnjenimi pojavi starejše slovenske zgodovine so kosezi. O njih je bilo napisanega veliko, toda že pri najpreprostejšem vprašanju – kdo so pravzaprav bili – hitro pridemo do vrste težav. Bili so kmetje, vendar očitno ne navadni podložni kmetje. Bili so svobodni, vendar njihovega položaja ne moremo preprosto enačiti s poznejšim plemstvom. Imeli so posebne pravice in dolžnosti, bili povezani z orožjem, javnimi službami in sodstvom, njihovo ime pa se pojavlja tudi v krajevnih imenih. Predvsem pa je bila ena skupina teh svobodnjakov stoletja povezana z znamenitim obredom Ustoličevanja gorotanskih oziroma pozneje koroških vojvodov.

Prav zaradi tega predstavljajo kosezi mnogo več kakor samo eno izmed družbenih skupin srednjega veka. Vprašanje njihovega izvora je neločljivo pove-

zano z vprašanjem družbene in politične ureditve starega Gorotana, z razmerjem med domačo ureditvijo ter poznejšo frankovsko in bavarsko oblastjo in nazadnje tudi z vprašanjem, koliko starejših domačih pravnih ustanov je preživelo velike politične spremembe 8., 9. in 10. stoletja.

Pri raziskovanju kosezov pa nas že na začetku čaka nenavaden paradoks. Družbena skupina, katere sledove lahko spremljamo na velikem delu nekdanjega vzhodnoalpskega slovenskega prostora, je v ohranjenih srednjeveških virih veliko bolje dokumentirana pod nemškim imenom *Edlinger* kakor pod slovenskim imenom kosez. Slovenska oblika, ki jo danes uporabljamo skoraj samoumevno, se v nedvoumnih pisnih zapisih pojavi razmeroma pozno. Če želimo ugotoviti, kako se je skupina imenovala prej, se moramo zato podati na precej negotovo območje osebnih imen, krajevnih imen, narečnih oblik, latiniziranih ali germaniziranih zapisov in poznejših slovarskih pričevanj.

S tem je povezana prva velika težava. Jezik domorodnega prebivalstva in jezik ohranjenih listin nista bila ista. Uradne listine so bile večinoma pisane v latinščini, pozneje v nemščini. Pisec listine zato domačega izraza pogosto sploh ni potreboval. Družbeni položaj človeka je lahko označil z izrazom, ki ga je uporabljala njegova lastna pisarna, ne glede na to, kako se je isti človek imenoval v vsakdanjem govoru domačega prebivalstva. Nemški *Edlinger* tako lahko predstavlja domačo ustanovo pod nemškim uradnim imenom, lahko pa bi teoretično označeval tudi skupino drugačnega izvora. Prav razmerje med obema poimenovanjema je eno osrednjih vprašanj celotne razprave.

Druga težava je velika časovna razdalja med domnevnim nastankom ustanove in njenimi najjasnejšimi opisi. O Gorotanu imamo zgodnje vire že iz 7., 8. in 9. stoletja, vendar nam ti ne ponujajo nekakšnega ustavnega priročnika, v katerem bi bilo zapisano, kdo so kosezi, kakšne pravice imajo in kakšna je njihova vloga pri izbiri ali potrditvi kneza ali vojvoda.

Zgodnji viri govorijo o knezih, vojvodih, ljudstvu, prvakih, pokristjanjevanju in političnih dogodkih, toda notranjo družbeno strukturo poznamo mnogo slabše. Tudi Bogo Grafenauer je pri rekonstrukciji stare gorotanske družbe opozarjal, da imamo konkretnejše podatke o knežji oblasti šele od sredine 8. stoletja in da je starejše razmere mogoče rekonstruirati le s povezovanjem različnih vrst dokazov. Pri vprašanjih družbene in pravne ureditve so za nadaljnjo razpravo pomembni predvsem Milko Kos, Sergij Vilfan in Bogo Grafenauer, ki so problem obravnavali z različnih, filoloških, pravnih in zgodovinskih izhodišč.[16]

Še izraziteje se ta časovna težava pokaže pri ustoličevanju vojvodov. Poznosrednjeveški opisi nam kažejo presenetljivo starinski obred: bodoči vojvod nastopi pred kmetom oziroma predstavnikom posebne svobodne skupnosti, obred poteka v slovenskem jeziku, kandidat mora odgovarjati na vprašanja, zamenjati obleko in simbolično sprejeti oblast pod pogoji, ki jih ne določa samo vladar od zgoraj. Josip Mal je pravni in obredni okvir Ustoličevanja sistematično obravnaval v razpravi *Osnove ustoličenja karantanskega kneza* iz leta 1942, problem pa je pozneje obširno analiziral tudi Grafenauer.[17]

Toda iz dejstva, da je obred dokumentiran v poznem srednjem veku, ne smemo avtomatično sklepati, da je bil v popolnoma enaki obliki izvajan že v 7. ali 8. stoletju. Ustanove se spreminjajo. Lahko ohranijo staro jedro, medtem ko se njihove podrobnosti prilagodijo novim političnim in pravnim razmeram. Prav zato bo treba v nadaljevanju ves čas razlikovati med neposredno izpričanim dejstvom in rekonstrukcijo starejšega stanja.

Slovstvo in viri:

[16] Primerjaj Milko Kos, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, Ljubljana 1936, str. 33–34; Sergij Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1961, str. 61–64, 81 in nasl.; Bogo Grafenauer, , Ljubljana 1952, zlasti str. 473–477 in 506–508. Navedeni sklop slovstva je v dosedanjem gradivu izrecno izpostavljen kot temelj za širšo filološko in pravno razlago.

[17] Josip Mal, »Osnove ustoličenja karantanskega kneza«, *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo*, 23, Ljubljana 1942, str. 1–62. Mal je problem obreda obravnaval tudi v drugih študijah, med drugim v »Schwabenspiegel in koroško ustoličevanje«, *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo*, 19, 1938, str. 109–132.

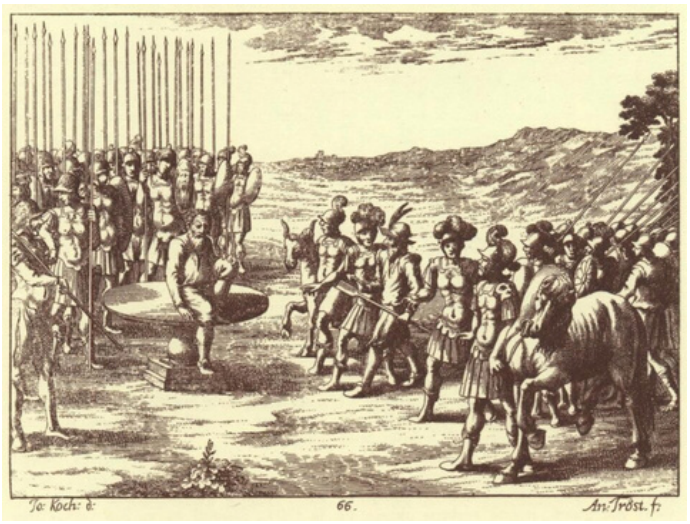
Tretji zaplet predstavlja samo ime kosez. V literaturi srečujemo različne oblike – *kosez, kasez, kaseg* in druge sorodne zapise. K njim se pridružujejo krajevna imena ter oblike iz starejših listin, katerih razmerje do poznejše besede ni vedno gotovo. Posebej vznemirljiv je zapis iz tradicijske listine samostana sv. Emmerama v Reznu iz časa okrog 883–887. V seznamu prič stojijo med drugim imena: *Einhart, Pero, Framrih Karentanus, Glaz, Mirei, Kasiz, Necliuchim et ceteri.*

V istem seznamu je torej izrecno naveden *Framrih Karentanus*, nekaj mest za njim pa *Mirei, Kasiz*. Vir sam ne pove, ali je *Kasiz* osebno ime, vzdevek ali oznaka položaja. Zato bi bilo prehitro zagotavljati, da imamo že v 9. stoletju nedvoumno izpričanega koseza. Toda zapis je dovolj zanimiv, da ga ni mogoče prezreti: fonetična bližina poznejšim oblikam *kasez/kosez* in okolje, v katerem je naveden tudi človek z označbo *Karentanus*, zahtevata natančno obravnavo. Izdaja, iz katere poznamo ta zapis, ga označuje kot *trad. Emm*. 102, datiran približno v leta 883–887, strani 137 do 186.

Ravno takšni primeri opozarjajo na osnovno pravilo našega raziskovanja: podobnost še ni istovetnost. Iz *Kasiz* ne smemo narediti koseza samo zato, ker bi nam takšna rešitev ustrezala. Hkrati pa ga ne smemo zavreči samo zato, ker pisec listine ni dodal razlage, kaj beseda pomeni. Preveriti moramo jezikovno obliko, okolje zapisa, primerljive oblike, kronologijo in razvoj poznejšega izrazja. Enako velja za bizantinsko obliko *Kosentzes*, za krajevna imena tipa Koseze ter za različne oblike, ki jih srečujemo v srednjeveških nemških virih.

Četrta težava je spreminjanje samega družbenega položaja kosezov skozi stoletja. Ni nujno, celo dvomljivo je, da je kosez iz 9. stoletja – če ga je tedaj že mogoče tako imenovati – po vseh pravnih značilnostih enak kosezu iz 13. ali 15. stoletja. Fevdalizacija, spremembe zemljiškega prava, razvoj deželnih oblasti ter širjenje ministerialstva in plemstva so postopoma spreminjali starejše svobodne sloje.

Nekateri so lahko izgubili del pravic, drugi so se približali plemstvu, tretji so ohranili samo določene stare privilegije ali posebne dolžnosti. Sergij Vilfan je zato koseze obravnaval v širšem okviru razvoja slovenske pravne zgodovine, zlasti vprašanja svobodnega prebivalstva, starejših javnih funkcij in njihove poznejše preobrazbe.[18]

Umestitev na knežjem kamnu Valvasor

Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Umestitev_na_kne%C5%BEjem_kamnu-Valvasor.jpg

Vse to pomeni, da kosezov ni mogoče pojasniti z enim samim virom ali eno samo etimologijo. Potrebno je združiti zgodovinske listine, pravno zgodovino, toponimijo, jezikoslovje in pričevanja o Ustoličevanju. Prav na presečišču teh različnih dokazov se začne kazati podoba skupine, ki je bila očitno dovolj pomembna, da je stoletja ohranila posebno mesto v družbi, obenem pa dovolj stara, da je njen prvotni pomen v poznejših virih že zabrisan.

Tudi zgodovina raziskovanja sama je polna pasti. Med pregledom slovstva se je na primer pokazalo, kako previdni moramo biti celo pri navedbah iz 19. stoletja. Trditev, da naj bi Franc Miklošič v *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreichs* iz leta 1853 za nemški Edlinger navedel slovensko ustreznico kosez, se je po pregledu dela izkazala za neutemeljeno. V pregle-

Slovstvo in viri:

[18] Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1961, zlasti str. 58, 61–64 ter 81 in nasl.; Bogo Grafenauer je vprašanje kosezov pozneje vključil tudi v širše razprave o družbenih temeljih Karantanije in staroslovenski družbi.

Vse to pomeni, da kosezov ni mogoče pojasniti z

danem besedilu ustreznih oblik *kosez, kasez* ali *kaseg* nismo našli. Ta primer bo v nadaljevanju pomemben ne samo zaradi Miklošiča, temveč kot opozorilo, kako lahko večkrat ponovljena sekundarna navedba sčasoma dobi videz trdnega zgodovinskega dejstva.

Zato namen tega spisa ni ponuditi preproste zgodbe, v kateri bi bilo vse znano že vnaprej. Nasprotno. Poskusili bomo korak za korakom ločiti tisto, kar viri dejansko povedo, od tistega, kar iz njih lahko razumno sklepamo, ter od tega, kar ostaja samo zanimiva možnost.

Osrednje vprašanje bo preprosto, odgovor nanj pa nikakor ne: kdo so bili ljudje, ki jih poznejši viri poznajo kot *Edlingerje* in ki jih slovensko zgodovinopisje imenuje kosezi, od kod izvira njihovo slovensko ime ter koliko njihovega posebnega položaja lahko pripišemo starejšemu družbenemu redu Gorotana?

Če bomo lahko odgovorili vsaj na del teh vprašanj, kosezi ne bodo več samo nenavadna opomba ob Ustoličevanju koroških vojvodov. Postali bodo eden izmed ključev za razumevanje družbe starega Gorotana in načina, kako so lahko stare domače pravice, izrazi in ustanove preživeli stoletja političnih sprememb.

2. Kaj pravzaprav pomeni beseda kosez?

Ko danes preberemo besedo kosez, imamo občutek, da gre za star slovenski izraz, ki se je neprekinjeno uporabljal od zgodnjega srednjega veka do današnjih dni. Prav tu pa se skriva eden največjih zapletov celotnega problema. Beseda *kosez* v današnji knjižni obliki ni neposredno izpričana v najstarejših virih. V sodobno zgodovinopisje je prišla po zapleteni poti, predvsem prek krajevnih imen, starejših zapisov tipa *Kazaze, Kasaze, Kasezi* in primerjave z nemškim imenom Edling oziroma z družbeno oznako Edlinger.
Zato moramo že na začetku ločiti dve povsem različni vprašanji. Prvo je: ali je obstajala posebna družbena skupina, ki jo zgodovinarji danes imenujejo kosezi? Drugo pa: kako se je ta skupina v posameznih obdobjih dejansko imenovala in od kod izvira njeno ime? Na prvo vprašanje je mogoče odgovarjati s pravnimi viri, urbarji, opisi posebnih svoboščin, zemljiškimi razmerji in ustoličevalnim obredom. Drugo vprašanje pa je predvsem filološko in mnogo težje. Nezanesljiva etimologija namreč še ne pomeni, da skupina ni obstajala; in obratno, obstoj posebnega družbenega sloja sam po sebi še ne dokazuje, katero slovensko ime je ta sloj nosil v 8., 9. ali 10. stoletju.

To razlikovanje je še posebej pomembno zato, ker je današnja oblika kosez pravzaprav rezultat moderne jezikoslovne rekonstrukcije.

Se nadaljuje...

Domorodec

Glasnik Domorodne Skupnosti Zedinjenih Slovenskih Dežel

urednik: Samo Korošec,
spletni naslov uredništva: info@domorodnaskupnost.si,
Mlinska ulica [22], [2000] Maribor,
Dežela Štajerska,
tel.: 041 573 663, www.domorodnaskupnost.si